

บทที่ 4

การจำลองเชิงเลขแขนหุ่นยนต์

การจำลองเชิงเลข (digital simulation) คือการนำสมการคณิตศาสตร์ที่เหมาะสมมาอธิบายพฤติกรรมของระบบกายภาพที่ต้องการศึกษา แทนการทดสอบจากการทำงานจริงของระบบ เพื่อนำผลลัพธ์ที่ได้ไปศึกษาวิเคราะห์ หรือเพื่อนำไปออกแบบก่อนการสร้างจริง การจำลองเชิงเลขด้วยคอมพิวเตอร์ มีข้อได้เปรียบกว่าการทดลองกับระบบกายภาพหลายประการ เป็นต้นว่า อาจแยกศึกษาพฤติกรรมของส่วนประกอบย่อยแต่ละส่วนของระบบที่ต้องการทราบ หรืออาจศึกษาผลลัพธ์รวมของระบบทั้งระบบก็ได้ ซึ่งในการทดลองกับระบบกายภาพจริงนั้น ในบางครั้งไม่สามารถตรวจวัดผลของส่วนประกอบย่อย ทุกๆ ส่วนของระบบได้ทั้งหมด หรืออาจทำได้แต่เป็นเรื่องที่ยุ่งยาก นอกจากนี้เมื่อใช้แบบจำลองเชิงเลข ทำให้สามารถ ศึกษาผลกระทบจากภายนอกที่มากกระทำต่อระบบ ภายได้เงื่อนไขต่างกันไปได้หลายลักษณะ โดยไม่ต้องคำนึงถึงความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้ ถ้าทดสอบกับระบบกายภาพจริง แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาหรือออกแบบระบบโดยใช้แบบจำลองเชิงเลข มีข้อควรคำนึงถึงในเรื่อง ความถูกต้องของสมการคณิตศาสตร์ที่นำมาใช้เพื่ออธิบายพฤติกรรมของระบบ จะต้องมีความถูกต้องและให้ผลลัพธ์แม่นยำ เช่นเดียวกับผลที่ควรได้จากการทำงานจริงของระบบมากที่สุด

การศึกษาระบบแขนหุ่นยนต์ด้วยการจำลองเชิงเลข ทำได้โดยการจัดรูปสมการการเคลื่อนที่ให้อยู่ในรูปสมการสถานะ ซึ่งเป็นชุดของสมการอนุพันธ์ไม่เป็นเชิงเส้นอันดับหนึ่ง โดยมีเวลาเป็นตัวแปรอิสระ สมการสถานะแบบไม่เป็นเชิงเส้นมีรูปทั่วไปคือ

$$\dot{\mathbf{X}}(t) = \mathbf{f}[\mathbf{X}(t), \mathbf{U}(t)] \quad \text{---(4.1)}$$

เมื่อ

$\mathbf{U}(t)$ คือ อินพุทของระบบ

$\mathbf{X}(t)$ คือ เวกเตอร์ของตัวแปรสถานะ ซึ่งมีมิติ $2N$

สำหรับแขนหุ่นยนต์ในงานวิจัยเป็นแขนหุ่นยนต์ 2 ข้อ เมื่อพิจารณาสมการ Lagrange-Euler จากสมการ (2.8) เวกเตอร์ตัวแปรสถานะ $\mathbf{X}(t)$ จะมีมิติเท่ากับ 4 ดังสมการ (4.2) โดยมีองค์ประกอบ 2 ตัวแรก คือ $q_1(t)$ และ $q_2(t)$ เป็นตำแหน่งของแขน องค์ประกอบ 2 ตัวหลัง คือ $\dot{q}_1(t)$ และ $\dot{q}_2(t)$

เป็นความเร็วของแขน ดังสมการ (4.3)

$$\begin{aligned} \mathbf{X}(t) &= [x_1(t) \ x_2(t) \ x_3(t) \ x_4(t)]^T \\ &\triangleq [\mathbf{X}_1^T \ ; \ \mathbf{X}_2^T] \end{aligned} \quad \text{---(4.2)}$$

$$\begin{aligned} \mathbf{X}(t) &= [q_1(t) \ q_2(t) \ ; \ \dot{q}_1(t) \ \dot{q}_2(t)]^T \\ &\triangleq [\mathbf{q}^T \ ; \ \dot{\mathbf{q}}^T] \end{aligned} \quad \text{---(4.3)}$$

จากสมการ (2.8) สมการ Lagrange-Euler ในรูปเมตริกซ์คือ

$$D(\mathbf{q})\ddot{\mathbf{q}} + H(\mathbf{q}, \dot{\mathbf{q}}) + G(\mathbf{q}) = \boldsymbol{\tau}(t) \quad \text{---(4.4)}$$

ในกรณีที่ การเคลื่อนที่ของแขนหุ่นยนต์มีความเสียดทาน พจน์ของความเสียดทานจะปรากฏอยู่ทางซ้ายมือของสมการ (4.4) ดังนี้

$$D(\mathbf{q})\ddot{\mathbf{q}} + H(\mathbf{q}, \dot{\mathbf{q}}) + G(\mathbf{q}) + B(\dot{\mathbf{q}}) = \boldsymbol{\tau}(t) \quad \text{---(4.5)}$$

เมื่อ $B(\dot{\mathbf{q}})$ คือ เวกเตอร์แรงเสียดทาน ซึ่งเป็นฟังก์ชันที่ขึ้นอยู่กับความเร็วของข้อสมการ (4.5) จัดรูปใหม่ได้เป็น

$$\ddot{\mathbf{q}}(t) = D^{-1}(\mathbf{q})[\boldsymbol{\tau}(t) - H(\mathbf{q}, \dot{\mathbf{q}}) - G(\mathbf{q}) - B(\dot{\mathbf{q}})] \quad \text{---(4.6)}$$

จากการกำหนดเวกเตอร์สถานะตามสมการ (4.3) และจากสมการ Lagrange-Euler ในรูปสมการ (4.6) ทำให้ได้สมการสถานะคือ

$$\begin{aligned} \dot{\mathbf{X}}_1(t) &= \mathbf{X}_2(t) \\ \dot{\mathbf{X}}_2(t) &= D^{-1}(\mathbf{q})[\boldsymbol{\tau}(t) - H(\mathbf{q}, \dot{\mathbf{q}}) - G(\mathbf{q}) - B(\dot{\mathbf{q}})] \end{aligned} \quad \text{---(4.7)}$$

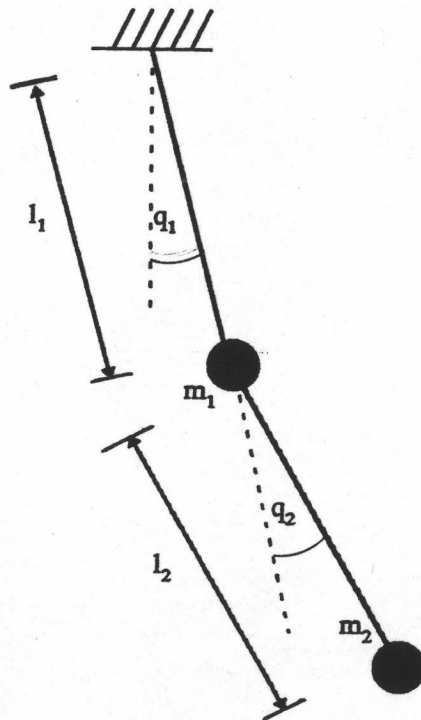
การหาคำตอบของสมการ (4.7) ทำได้โดยใช้วิธีอินทิเกรตขั้นเชิงเลข เช่น วิธี Runge-Kutta อันดับที่ 4 (RK4) เป็นต้น เพื่อหาค่าของตำแหน่งและความเร็วขณะที่แขนหุ่นยนต์เคลื่อนที่ การจำลอง

เชิงเลขในงานวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ ได้แก่

1. การจำลองแบบการเคลื่อนที่ของแขนหุ่นยนต์
2. การจำลองแบบระบบควบคุม
3. การกำหนดเส้นทางอ้างอิง (reference trajectory)

1. การจำลองแบบการเคลื่อนที่ของแขนหุ่นยนต์

การจำลองแบบการเคลื่อนที่ของแขนหุ่นยนต์ในงานวิจัย พิจารณาแขนหุ่นยนต์แบบ 2 ข้อ ดังรูปที่ 4.1 (Goldenberg et al., 1989) แขนหุ่นยนต์ประกอบด้วยลิงค์ที่ 1 มีมวล m_1 ความยาว l_1 และลิงค์ที่ 2 มีมวล m_2 ความยาว l_2 เนื่องจากแต่ละลิงค์มีมวลสม่ำเสมอ จึงถือได้ว่ามวลของลิงค์เป็นมวลจุด (point mass) กำหนดให้ $q_1(t)$ และ $q_2(t)$ เป็นการเคลื่อนที่เชิงมุมของลิงค์ที่ 1 และ ลิงค์ที่ 2 ตามลำดับ

รูปที่ 4.1 แขนหุ่นยนต์ในงานวิจัย

1.1 สมการการเคลื่อนที่ สมการ Lagrange-Euler ของแขนหุ่นยนต์ ตามรูปที่ 4.1 มีรูปสมการ ดังสมการ (4.8) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างแรงบิดของข้อทั้งสอง กับตำแหน่ง ความเร็ว และความเร่ง เชิงมุมของข้อ การเคลื่อนที่ของแขนหุ่นยนต์ดังรูปอยู่ภายใต้สนามความโน้มถ่วงของโลก ซึ่งมีค่าความเร่งเนื่องจากแรงโน้มถ่วงคือ $|g| = 9.8062 \text{ m/s}^2$

$$\begin{aligned}
\tau_1 &= \left[(m_1 + m_2)l_1^2 + m_2l_2^2 + 2m_2l_1l_2 \cos(q_2) \right] \ddot{q}_1 + \left[m_2l_2^2 + m_2l_1l_2 \cos(q_2) \right] \ddot{q}_2 \\
&\quad - 2m_2l_1l_2 \sin(q_2) \dot{q}_1 \dot{q}_2 - m_2l_1l_2 \sin(q_2) \dot{q}_2^2 \\
&\quad + (m_1 + m_2)gl_1 \cos(q_1) + m_2gl_2 \cos(q_1 + q_2) \\
\tau_2 &= \left[m_2l_2^2 + m_2l_1l_2 \cos(q_2) \right] \ddot{q}_1 + m_2l_2^2 \ddot{q}_2 \\
&\quad + m_2l_1l_2 \sin(q_2) \dot{q}_1^2 + m_2gl_2 \cos(q_1 + q_2)
\end{aligned}
\tag{4.8}$$

1.2 การรบกวนและแรงเสียดทาน การทดสอบการทำงานของแบบจำลองแขนหุ่นยนต์ มีการจำลองสภาพที่ใกล้เคียงการทำงานจริง กล่าวคือ กำหนดให้การเคลื่อนที่ของข้อแต่ละข้อมีการรบกวนและแรงเสียดทานเกิดขึ้น

การรบกวน การจำลองแบบการเคลื่อนที่ของแขนหุ่นยนต์ กำหนดให้มีการรบกวนเนื่องจากโหลดเปลี่ยนแปลงแบบทันทีทันใด ซึ่งอาจเกิดขึ้นเพราะแขนหุ่นยนต์หยิบวัตถุ ในระหว่างเส้นทางการเคลื่อนที่ ทำให้พารามิเตอร์ของแขนหุ่นยนต์เกิดการเปลี่ยนแปลงทันที ระบบควบคุมแขนหุ่นยนต์ที่มีประสิทธิภาพ ควรมีการทำงานที่ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงของโหลด ที่อาจเกิดขึ้นได้ สำหรับแขนหุ่นยนต์ในการวิจัย กำหนดให้มีการรบกวนเพื่อพิจารณา เปรียบเทียบประสิทธิภาพของระบบควบคุมชนิดต่างๆ โดยกำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลงมวลของลิงค์ที่สองแบบทันทีทันใด

ความเสียดทาน ผลของความเสียดทานมีลักษณะเป็น แรงซึ่งกระทำในทิศทางตรงกันข้ามกับการเคลื่อนที่ของข้อ ฟังก์ชันของแรงเสียดทานมักเป็น ฟังก์ชันแบบไม่เป็นเชิงเส้น ที่มีความซับซ้อน จึงเป็นเรื่องยากในการหาแบบจำลองของความเสียดทานที่แม่นยำ แต่อาจหาฟังก์ชันที่มีลักษณะใกล้เคียงกับแรงเสียดทานจริง ในการเคลื่อนที่ของข้อแต่ละข้อได้ดังนี้

กำหนดให้ $b_i(k)$ เป็นแรงเสียดทานของข้อที่ i ซึ่งมีแบบจำลองคือ

$$b_i(\dot{q}_i) = b_i^v \dot{q}_i + \text{sgn}(\dot{q}_i) \left[b_i^d + (b_i^s - b_i^d) \exp\left(-\frac{|\dot{q}_i|}{\varepsilon}\right) \right]
\tag{4.9}$$

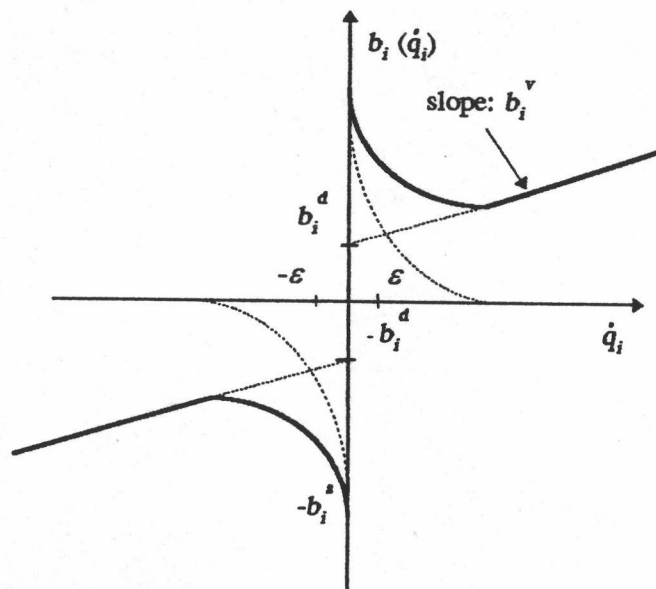
เมื่อ

- b_i^v คือ สัมประสิทธิ์ของความหนืด (viscous friction)
- b_i^d คือ สัมประสิทธิ์ของความเสียดทานพลวัต (dynamic friction)
- b_i^s คือ สัมประสิทธิ์ของความเสียดทานสถิตย์ (static friction)

$\text{sgn}(\cdot)$ คือ ฟังก์ชันเครื่องหมาย (sign or signum function)

จากสมการที่ (4.9) พจน์แรกทางขวามือคือ ความหนืด พจน์ที่สองคือ แรงเสียดทานพลวัต และพจน์ที่สามคือ แรงเสียดทานสถิตย์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าความหนืด เป็นฟังก์ชันเชิงเส้นของความเร็ว ในขณะที่ แรงเสียดทานสถิตย์และแรงเสียดทานพลวัต เป็นฟังก์ชันแบบไม่เป็นเชิงเส้นที่ไม่ต่อเนื่อง แรงเสียดทานที่เกิดกับข้อแต่ละข้อ ทำให้แขนหุ่นยนต์ต้องการแรงหรือแรงบิดในการขับเคลื่อนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แขนหุ่นยนต์แบบใช้ระบบเฟืองทกจะมีความเสียดทานมากกว่า แขนหุ่นยนต์แบบขับเคลื่อนโดยตรง (direct-drive arm)

ฟังก์ชันแรงเสียดทานตามสมการ (4.9) แสดงให้เห็นดังรูปที่ 4.2

รูปที่ 4.2 แบบจำลองแรงเสียดทาน

2. การจำลองแบบระบบควบคุม

2.1 ระบบควบคุมที่ออกแบบในงานวิจัย ระบบควบคุมที่ออกแบบ เพื่อทดสอบการทำงานกับแบบจำลองแขนหุ่นยนต์ ประกอบด้วย ตัวควบคุมป้อนภูมิ และ ตัวควบคุมทุติยภูมิ ดังนี้

ตัวควบคุมป้อนภูมิ สามารถจัดพารามิเตอร์จากสมการ (4.8) ให้อยู่ในรูป $\tau = A(q, \dot{q}) z$ ดังสมการ (3.3.2) คือ

$$\begin{bmatrix} \tau_1 \\ \tau_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} A_{11}^1 & A_{12}^1 & \vdots & B\dot{q}_2 & B\dot{q}_1 + B\dot{q}_2 & \vdots & E_1 + E_2 c q_2 & E_2 s q_2 & 0 & 0 \\ A_{21}^1 & A_{22}^1 & \vdots & B\dot{q}_1 + B\dot{q}_2 & B\dot{q}_1 & \vdots & 0 & 0 & E_2 c q_1 & E_2 s q_1 \end{bmatrix} \mathbf{Z}$$

(4.10)

โดยที่

$$\mathbf{Z}^T = [\ddot{q}_1 \quad \ddot{q}_2 \quad \dot{q}_1 \quad \dot{q}_2 \quad \sin(q_1) \quad \cos(q_1) \quad \sin(q_2) \quad \cos(q_2)] \quad (4.11)$$

กำหนดได้จากการวัดค่า ตำแหน่ง ความเร็ว และความเร่งของข้อ

และ

$$\begin{aligned} A_{11}^1 &= (m_1 + m_2)l_1^2 + m_2 l_2^2 + 2m_2 l_1 l_2 \cos(q_2) \\ A_{12}^1 &= m_2 l_2^2 + m_2 l_1 l_2 \cos(q_2) = A_{21}^1 \\ A_{22}^1 &= m_2 l_2^2 \\ B &= -m_2 l_1 l_2 \sin(q_2) \\ E_1 &= (m_1 + m_2)gl_1 \\ E_2 &= m_2 gl_2 \end{aligned}$$

การคำนวณแรงบิดที่ระบุ τ_u ของตัวควบคุมปรนภูมิ ไม่จำเป็นต้องคำนวณค่าเมตริกซ์ $A(q, \dot{q})$ จากทราจิกอรีของแขนหุ่นยนต์ แต่จะใช้การประมาณค่าตามวิธีดังกล่าวมาแล้ว

ตัวควบคุมทุติยภูมิ มีการกำหนดค่าต่างๆ ในสมการ (3.2.2) ดังนี้

$$\begin{aligned} N_{ux} &= 2, & d_x &= 1, \\ N_{uy} &= 2, & d_y &= 2, \\ N_{xy} &= 0, & i &= 1, 2; i \neq j \end{aligned}$$

ทำให้ได้สมการอินพุท-เอาต์พุทของระบบเชิงเส้น คือ

$$\begin{aligned} \delta y_i(k) + a_i^1 \delta y_i(k-1) + a_i^2 \delta y_i(k-2) \\ = b_i^0 \delta u_i(k-1) + b_i^1 \delta u_i(k-2) + b_i^2 \delta u_i(k-3) \\ + \sum_{i=1}^2 b_{ij}^0 \delta u_j(k-2) + \xi_i(k) \end{aligned} \quad (4.12)$$

$$i, j = 1, 2$$

2.2 การเปรียบเทียบผลกับระบบควบคุมอื่นๆ ได้แก่ ระบบควบคุมที่ออกแบบโดย Liu และ Lin และ ระบบควบคุมที่ออกแบบโดย Goldenberg et al.

3. การจำลองแบบเส้นทางอ้างอิง

ในการวิจัยใช้ฟังก์ชัน cycloid (Seraji, 1989) เป็นเส้นทางอ้างอิงของแขนหุ่นยนต์แต่ละข้อ ดังรูปที่ 4.3 เส้นทางอ้างอิงดังกล่าว มีการเปลี่ยนตำแหน่ง ความเร็ว และความเร่ง อย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงของความเร่ง (jerk) ก็มีความต่อเนื่องด้วย

ลักษณะของตำแหน่งอ้างอิง ดังรูปที่ 4.3 เริ่มจากตำแหน่งเริ่มต้น $\theta_i(t_i)$ ซึ่งมีความเร็วและความเร่งเป็นศูนย์ ต่อจากนั้นเร่งความเร็วเพิ่มขึ้นจนถึงตำแหน่งครึ่งหนึ่งของเส้นทางเคลื่อนที่ ความเร่งจะมีทิศทางตรงข้ามกับช่วงแรก ทำให้ความเร็วลดลงจนกระทั่งเป็นศูนย์ เมื่อเคลื่อนที่ถึงตำแหน่งสุดท้าย $\theta_f(t_f)$ กราฟระหว่างความเร็วและระยะทางมีลักษณะเป็นรูป ระฆังคว่ำ (bell-shape) ดังรูปที่ 4.4 โดยมีความเร่งเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะคลื่นรูปไซน์

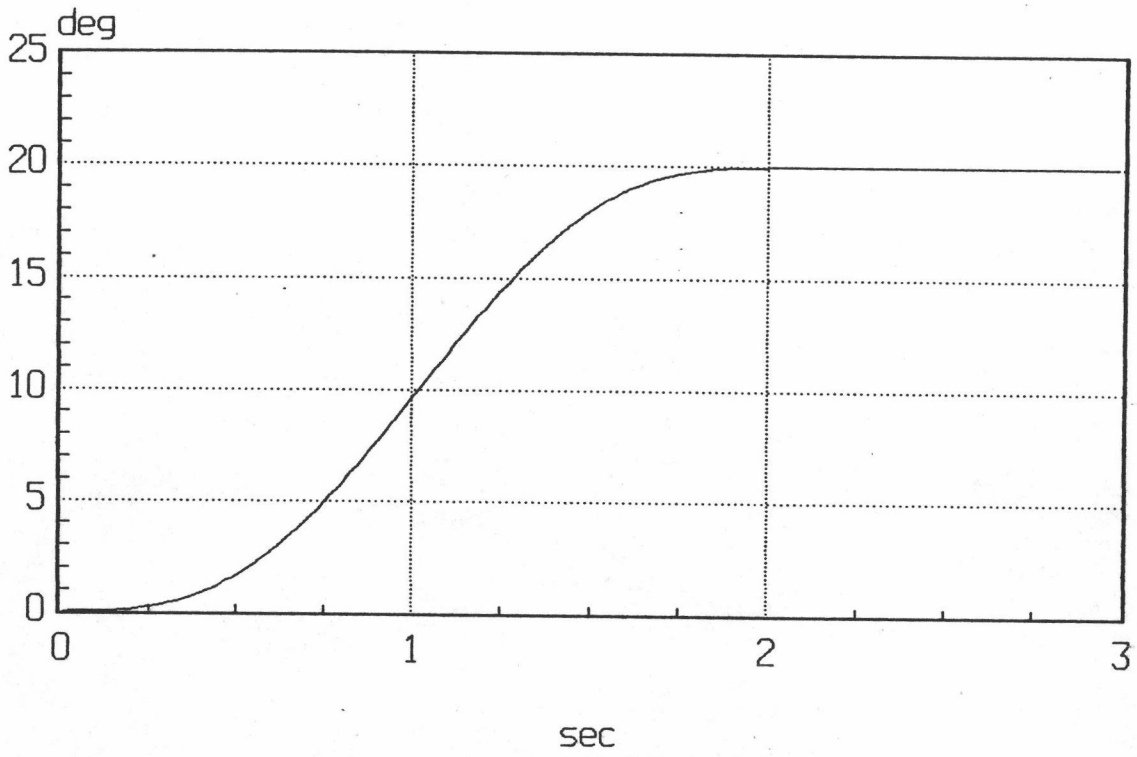
ตำแหน่ง ความเร็ว และความเร่ง ของเส้นทางอ้างอิง มีสมการดังนี้

$$\begin{aligned}\theta_n(t) &= \theta_n(t_i) + \frac{\Delta}{2\pi}[\omega t - \sin\omega t] & 0 \leq t \leq T_i \\ &= \theta_n(T_i) & T_i < t\end{aligned}\quad \text{---(4.14)}$$

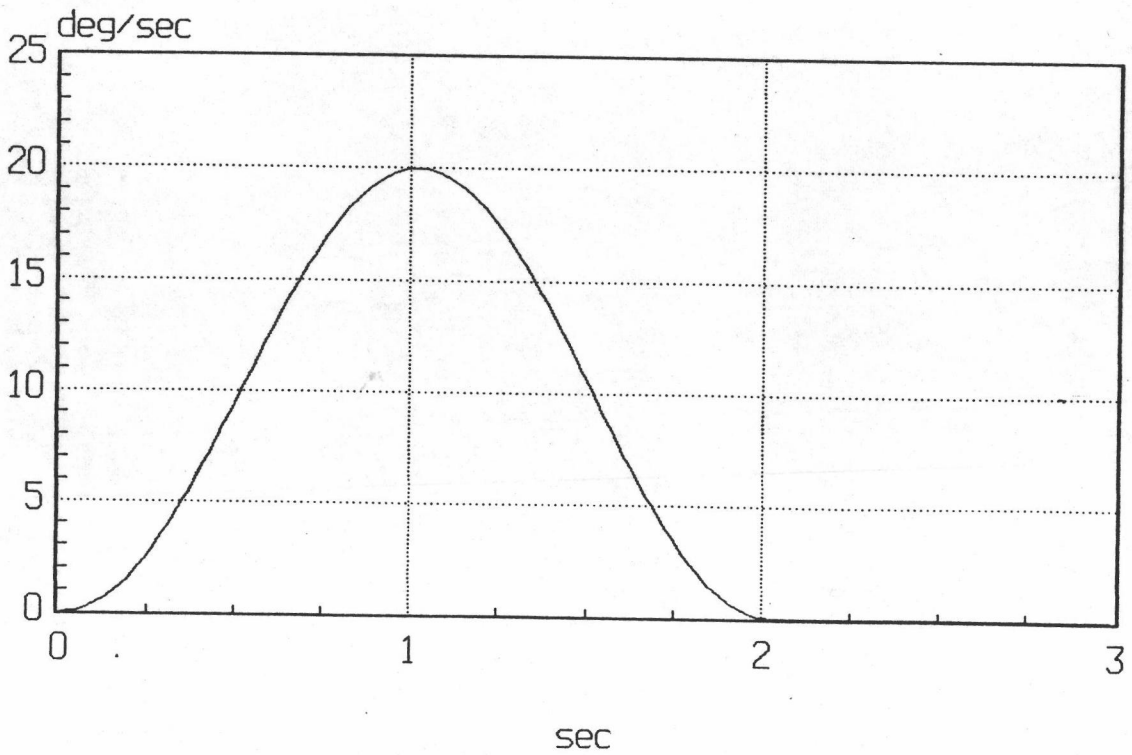
$$\begin{aligned}\dot{\theta}_n(t) &= \frac{\Delta}{T_i}[1 - \cos(\omega t)] & 0 \leq t \leq T_i \\ &= 0 & T_i < t\end{aligned}\quad \text{---(4.15)}$$

$$\begin{aligned}\ddot{\theta}_n(t) &= \frac{2\pi\Delta}{T_i^2}\sin\omega t & 0 \leq t \leq T_i \\ &= 0 & T_i < t\end{aligned}\quad \text{---(4.16)}$$

เมื่อ Δ คือ $\theta_f(t_f) - \theta_i(t_i)$ และ T_i คือ $t_f - t_i$

รูปที่ 4.3 ตำแหน่งอ้างอิงรูป cycloid

รูปที่ 4.4 ความเร็วอ้างอิงรูป bell-shape